

מקורות רפואה בשבת 3 סי' שכח' ס"ג

בעניין מכה של חלל, ובדין הוצאת שן סי' שכח' ס"ג

- טור ג(א) ג(ב).
- ב"י ג(א) ג(ב).
- שו"ע.
- ט"ז (ס"ק א'). אין להתעסק
- מג"א (ס"ק ג').
- משנ"ב.
- ביאור הלכה (די"ה ומצטער).
- ובאמת עיין במשנ"ב (סי' שטז' סוף ס"ק ל') שמביא דעת המאמר מרדכי שהוצאת שן אסור מדרבנן.

כ שם בשבת במשנה. **בשביל שלא ישכנו מתר: ח.** (כח) *שמונה שרצים האמורים בתורה, הצדן חיב, (כט) *והחובל (ו) בהם, אף על פי שלא יצא מהם דם אלא נצטר תחת (כ) העור, (א) העור. עין באר היטב. ועין בשו"ת בית אפרים סימן כב בארף בענין זה ובישובו דברי רש"י והרמב"ם שכלאורה הוא נגד הש"ס בחליו, עין שם: תולדה דרש, ואף על גב דאין ידשה אלא בגדולי קרקע, בהמה מקרי גדולי קרקע, ואינו חיב עד שיצא דם כגורגרת ממקום למקום, ויש אמורים משום צובע, ויש אמורים מפני נטילת נשמה שבאותו מקום, ולזה הסכימו רב המפרשים. וחובל באדם או בקהמת חברו דרך נקמה, הרמב"ם מחיב, עשושה נחת רוח ליצרו, והראב"ד פטר, עין

שערי תשובה

שלא יטלטלנו, מגיד משנה. נכנסה לו צפור תחת כנפיו יושב ומשמרה עד שתחשך, גמרא. ועין מגן אברהם: א. העור. יש אמורים החובל חיב משום מפרק שהוא תולדה דרש, ואף על גב דאין ידשה אלא בגדולי קרקע, בהמה מקרי גדולי קרקע, ואינו חיב עד שיצא דם כגורגרת ממקום למקום, ויש אמורים משום צובע, ויש אמורים מפני נטילת נשמה שבאותו מקום, ולזה הסכימו רב המפרשים. וחובל באדם או בקהמת חברו דרך נקמה, הרמב"ם מחיב, עשושה נחת רוח ליצרו, והראב"ד פטר, עין

באר היטב

באור הלכה

השמיט המשנה דעירות הצד נחש לרפואה חיב, ונראה לי בפשיטות, דכיון דהרמב"ם סבירא לה דמלאכה שאין צריך לגופה חיב עליה, ובכל שקצים ורמשים שמינן נצודין כתב בהדיא דאפלו צדן שלא לצדן או לשחק בהן חיב, אם כן אפלו צד הנחש שלא לרפואה גם כן חיב, אם לא שדעתו היה בצידתו בשביל שלא ישכנו, זה מקרי להרמב"ם כמו מתעסק בעלמא, דאפלו ר' יהודה מודה דפטור, כיון שאינו מתכוון לצוד כלל רק להכריח מעליו, אבל כל שנתכוון לצוד אפלו שלא לצדן כלל חיב, הואיל שנתכוון לצוד וצד, כמו שקכת הרמב"ם להדיא בפרק י הלכה כא, והמשנה דקאמרה לרפואה, באמת סבירא לה ר' שמעון, כדאיתא בגמרא שם, וכן ניחא לי גם כן מה שהקשו הפוסקים על הרמב"ם דסבירא לה דהלכה כר' יהודה, למה פסק דאם בשביל שלא ישכנו מתר, נגד גמרא מפרשת דקאמר דאתיא המשנה כר' שמעון. ונדחק המגיד משנה דסבירא לה להרמב"ם דשמואל פליג ארוב בזה. ולפי דברינו ניחא, דסבירא לה להרמב"ם דעקר ראית הגמרא דהמשנה סבירא לה ר' שמעון מדקאמרה אם לרפואה, אבל הרישא באמת אתיא ככלי עלמא, כנ"ל. גם מה שהביא הגמרא שם ממפיס מרסא דאתיא ר' שמעון דמלאכה שאין צריך לגופה פטור, והרמב"ם פוסק דמלאכה שאין צריך לגופה חיב, ואף על פי כן העתיק המשנה כצורתה, והמגיד משנה נדחק דשמואל פליג על רב בזה, גם כן נוכל לומר באופן זה, בהקדים לשון הרמב"ם בפרק י מהלכות שבת, וזה לשונו בהלכה יז, המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאין עושין שהם מתכוונין לרפואה להרחיב פי המכה, הרי זה חיב משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא, ואם הפיטה להוציא מפנה הלחה שפה, הרי זה מתר. עד כאן דבריו. ונראה לי דכונתו הוא, דקשהוהו מפני לעשות לה פה הוא מרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושין, ואז הוא בכלל מכה בפטיש דהוא גמר מלאכה, אבל אם מבקע המרסא רק להוציא

הלחה אינו מרחיבה, על כן אין זה בכלל גמר מלאכה כלל, וזה הוא פונת המגיד משנה להמציא בו, ועל כן דין זה דלהוציא ממנו לחה אתיא אפלו ר' יהודה והוכחת הגמרא דהמשנה כר' שמעון הוא רק מהרישא דמשנה דקאמרה אם לעשות לה פה, משמעו שהוא מכוון בהרחבתו פי המכה לעשות לה פה כדרך שהרופאין עושין, ואז הויה מלאכה הצריכה לגופה, אבל אם מרחיב פי המכה ואינו מכוון לעשות לה פה אלא להוציא לחה הוא פטור, משום דהויה מלאכה שאין צריך לגופה כר' שמעון, דאי לאו הכי ליתני המשנה, אם עושה לה פה חיב, דהויה משמע אפלו כשאינו צריך לזה, אבל הא דלהוציא לחה פטור ומתא אתיא ככלי עלמא, דאין זה בכלל מכה בפטיש כשאינו מרחיב פי המכה ודחקו להרמב"ם כל זה משום קשיה בה"ג המוכא בתוספות דף ג דשמואל גופא סבירא לה דמלאכה שאין צריך לגופה חיב, והכא פסק דמתר בצידת נחש ומפיס מרסא, ותרוין רבנו תם דשמואל קאמר זה רק אלבא דר' שמעון ולזה לא סבירא לה, חשיב לה לרחוק. עוד יש לומר, דטעם הרמב"ם שהשמיט המשנה, דסבירא לה דנחש הוא דבר שאין במינו נצוד, והמשנה אתיא כהני תנאי ובשבת קו וקז דסבירא להו דאפלו אין במינו נצוד חיב, ואם כן לדידן דפסקינן דבר שאין במינו נצוד פטור, אם כן פטור בכל גוני והוא רק אסור דרבנן, וממילא כשכונתו שלא ישכנו לא גזרו רבנן, ועל כן פוסק הרמב"ם דמתר לכתחלה. ולא מלתא חדתא היא, דגם רש"י סבירא לה בריש פרק שמונה שרצים דנחשים ועקרבים הוא דבר שאין במינו נצוד, דמה שצודין אותן כדי להרגן להכריחן מבני אדם זה לא מקרי צידה, ודמאי דהצד פרעוש, ומה שצדין אותן לפעמים לרפואה, סבירא לה להרמב"ם דזה לא מקרי צידה, משום דאם כן דובכין ויתושין שגם הם מוציילין לרפואה, כדאיתא בשבת עז ע"ב, ואפלו הכי איתא בתוספתא ובגמרא קז ע"ב דמקרי דבר שאין במינו נצוד. ואין להקשות מהא דאיתא בשבת שמה המשנה, אמר ר' יהודה דעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב וזמר חוששני לו מחטאת, ובפשוטו דר' יהודה קאזיל לשיטתו דמלאכה שאין צריך לגופה חיב עליה, הרי דעקרבה והויה הדיו נחש הוא דבר שבמינו נצוד, דאי לאו הכי הלא יהא פטור מחטאת זה, ובפרט לפי המבאר בהדיא בתוספתא פרק יג דר' יהודה גופא פטר דבר שאין במינו נצוד. ויש לדחות, דידוע מה דאיתא בשבת קז ע"ב דר' אליעזר ר' יהושע פליגי בדבר שאין במינו נצוד אי חיב או פטור, וזה היה ספק לו לרבן יוחנן בן זכאי רבם, ולכך ניחא מה שאמר חוששני, דמשמע שהיה כדרך ספק אצלו, והכי קאמר לה ר' יהודה לתנא קמא, איך אתה מקל לכתחלה לכף על עקרב, הלא רבן יוחנן בן זכאי היה ספק לו בענין הנה לחיוב חטאת, ונהי דאנו סוכרין בדבר שאין נצוד פטור, אבל מקל מקום זה אסור מדרבנן:

ח *שמונה שרצים וכו'. עין במשנה ברורה שכתבתי טעם החלוק משום דנצודין לצדן עורן, הוא טעם התוספות. ויש עוד טעם אחר ברין והוא כמגן אברהם, דהשמונה שרצים אין דרכן להזיק וסתמיהו נצודין לאיזה צדן, מה שאין כן בשאר שרצים דדרכן להזיק וסתמיהו נצודין כדי שלא יזיקו, והויה מלאכה שאינה צריך לגופה ופטור. והנה לפי דבריו, אם ימצא בשאר שרצים איזה מין שאין דרכו להזיק יהיה גם כן חיב כמו בהשמונה שרצים, וכן כתב הפרי מגדים, ודע, דלדברי הר"ן יקשה קצת הא דאמר שם בגמרא קז ע"א, הצד אחד משמונה שרצים האמורים בתורה החובל בהם חיב, דברי ר' יוחנן בן נורי, ומסקנא בגמרא דצריך לומר דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלקתו נהני, הרבנן החולקין על ר' יהודה. הא גם לדברי ר' יהודה דסבירא לה דשלישה מהן אין להן עור, גם כן חיב בכל השמונה שרצים, כיון דאין דרכן להזיק מסתמא נצודין לאיזה צדן. ואולי נקט ר' יוחנן בן נורי צידה בדבריו משום דמי לדידה צידה לחבלה, אבל באמת בצידה לא פליגי, ואף הנה דחק קצת לדברי הר"ן, אבל נגד זה ניחא מאד לדבריו מה דאיתא שם בע"ב בברייתא לדברי ר' יהודה, הצד אחד משמונה שרצים האמורים בתורה החובל בהן חיב, בשרצים שיש להן עורות וכו', עין שם, הינו, דבצידה חיב בכל השמונה משעם דאין דרכן להזיק וסתמיהו נצודין לצדן, מה שאין כן לענין חבלה הוא דוקא אותן שיש להן עורות ולא כל השמונה, מה שאין כן לדברי התוספות, על כרחך גם בצידה לר' יהודה אינו חיב בכל השמונה, ואמאי קאמר מתחלה הצד אחד משמונה וכו'. **[ואנב]** אבאר מה דאיתא שם בגמרא, מאן תנא קמא ר' יהודה וכו', הא אמרנו שם לקמה, מאן תנא הצדן שלא לצדן פטור, ר' שמעון הוא, דלר' יהודה דסבירא לה מלאכה שאין צריך לגופה חיב, גם בשאר שקצים ורמשים שצדן שלא לצדן חיב, אם כן אמאי פטר ר' יהודה בשרצים שאין להם עורות לדעת התוספות בצידה, וגם אפלו לדעת הר"ן אמאי דוקא אלו השמונה, ועל כרחך דכונת הגמרא דתאי תנא סבירא לה ר' יהודה דאזיל בטר גישתא ולא ר' יהודה (מש"ס):

י *והחובל. דעת הרמב"ם, דחובל חיב משום מפרק שהוא תולדה דרש, דדמים שפמפרק מתחת העור כמפרק תבואה מקשה דמי, ואף על פי שלא יצאו לחוץ,

שער הציון

שאר צידה אין נכון, כדי שלא יבאו לחשוש שהוא צדס לצרכו, ומוכיח לדניו מלשון הרמב"ם, עין שם: מ. כן איתא ברמב"ם: מא. אלהי נכה ושאר אחרונים: ח. מב. מגן אברהם בשם רב הפוסקים: מג. כן משמע ממגיד משנה דלפי דעתם לא בעינן שעורא:

השמיט המשנה דעירות הצד נחש לרפואה חיב, ונראה לי בפשיטות, דכיון דהרמב"ם סבירא לה דמלאכה שאין צריך לגופה חיב עליה, ובכל שקצים ורמשים שמינן נצודין כתב בהדיא דאפלו צדן שלא לצדן או לשחק בהן חיב, אם כן אפלו צד הנחש שלא לרפואה גם כן חיב, אם לא שדעתו היה בצידתו בשביל שלא ישכנו, זה מקרי להרמב"ם כמו מתעסק בעלמא, דאפלו ר' יהודה מודה דפטור, כיון שאינו מתכוון לצוד כלל רק להכריח מעליו, אבל כל שנתכוון לצוד אפלו שלא לצדן כלל חיב, הואיל שנתכוון לצוד וצד, כמו שקכת הרמב"ם להדיא בפרק י הלכה כא, והמשנה דקאמרה לרפואה, באמת סבירא לה ר' שמעון, כדאיתא בגמרא שם, וכן ניחא לי גם כן מה שהקשו הפוסקים על הרמב"ם דסבירא לה דהלכה כר' יהודה, למה פסק דאם בשביל שלא ישכנו מתר, נגד גמרא מפרשת דקאמר דאתיא המשנה כר' שמעון. ונדחק המגיד משנה דסבירא לה להרמב"ם דשמואל פליג ארוב בזה. ולפי דברינו ניחא, דסבירא לה להרמב"ם דעקר ראית הגמרא דהמשנה סבירא לה ר' שמעון מדקאמרה אם לרפואה, אבל הרישא באמת אתיא ככלי עלמא, כנ"ל. גם מה שהביא הגמרא שם ממפיס מרסא דאתיא ר' שמעון דמלאכה שאין צריך לגופה פטור, והרמב"ם פוסק דמלאכה שאין צריך לגופה חיב, ואף על פי כן העתיק המשנה כצורתה, והמגיד משנה נדחק דשמואל פליג על רב בזה, גם כן נוכל לומר באופן זה, בהקדים לשון הרמב"ם בפרק י מהלכות שבת, וזה לשונו בהלכה יז, המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאין עושין שהם מתכוונין לרפואה להרחיב פי המכה, הרי זה חיב משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא, ואם הפיטה להוציא מפנה הלחה שפה, הרי זה מתר. עד כאן דבריו. ונראה לי דכונתו הוא, דקשהוהו מפני לעשות לה פה הוא מרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושין, ואז הוא בכלל מכה בפטיש דהוא גמר מלאכה, אבל אם מבקע המרסא רק להוציא

הלחה אינו מרחיבה, על כן אין זה בכלל גמר מלאכה כלל, וזה הוא פונת המגיד משנה להמציא בו, ועל כן דין זה דלהוציא ממנו לחה אתיא אפלו ר' יהודה והוכחת הגמרא דהמשנה כר' שמעון הוא רק מהרישא דמשנה דקאמרה אם לעשות לה פה, משמעו שהוא מכוון בהרחבתו פי המכה לעשות לה פה כדרך שהרופאין עושין, ואז הויה מלאכה הצריכה לגופה, אבל אם מרחיב פי המכה ואינו מכוון לעשות לה פה אלא להוציא לחה הוא פטור, משום דהויה מלאכה שאין צריך לגופה כר' שמעון, דאי לאו הכי ליתני המשנה, אם עושה לה פה חיב, דהויה משמע אפלו כשאינו צריך לזה, אבל הא דלהוציא לחה פטור ומתא אתיא ככלי עלמא, דאין זה בכלל מכה בפטיש כשאינו מרחיב פי המכה ודחקו להרמב"ם כל זה משום קשיה בה"ג המוכא בתוספות דף ג דשמואל גופא סבירא לה דמלאכה שאין צריך לגופה חיב, והכא פסק דמתר בצידת נחש ומפיס מרסא, ותרוין רבנו תם דשמואל קאמר זה רק אלבא דר' שמעון ולזה לא סבירא לה, חשיב לה לרחוק. עוד יש לומר, דטעם הרמב"ם שהשמיט המשנה, דסבירא לה דנחש הוא דבר שאין במינו נצוד, והמשנה אתיא כהני תנאי ובשבת קו וקז דסבירא להו דאפלו אין במינו נצוד חיב, ואם כן לדידן דפסקינן דבר שאין במינו נצוד פטור, אם כן פטור בכל גוני והוא רק אסור דרבנן, וממילא כשכונתו שלא ישכנו לא גזרו רבנן, ועל כן פוסק הרמב"ם דמתר לכתחלה. ולא מלתא חדתא היא, דגם רש"י סבירא לה בריש פרק שמונה שרצים דנחשים ועקרבים הוא דבר שאין במינו נצוד, דמה שצודין אותן כדי להרגן להכריחן מבני אדם זה לא מקרי צידה, ודמאי דהצד פרעוש, ומה שצדין אותן לפעמים לרפואה, סבירא לה להרמב"ם דזה לא מקרי צידה, משום דאם כן דובכין ויתושין שגם הם מוציילין לרפואה, כדאיתא בשבת עז ע"ב, ואפלו הכי איתא בתוספתא ובגמרא קז ע"ב דמקרי דבר שאין במינו נצוד. ואין להקשות מהא דאיתא בשבת שמה המשנה, אמר ר' יהודה דעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב וזמר חוששני לו מחטאת, ובפשוטו דר' יהודה קאזיל לשיטתו דמלאכה שאין צריך לגופה חיב עליה, הרי דעקרבה והויה הדיו נחש הוא דבר שבמינו נצוד, דאי לאו הכי הלא יהא פטור מחטאת זה, ובפרט לפי המבאר בהדיא בתוספתא פרק יג דר' יהודה גופא פטר דבר שאין במינו נצוד. ויש לדחות, דידוע מה דאיתא בשבת קז ע"ב דר' אליעזר ר' יהושע פליגי בדבר שאין במינו נצוד אי חיב או פטור, וזה היה ספק לו לרבן יוחנן בן זכאי רבם, ולכך ניחא מה שאמר חוששני, דמשמע שהיה כדרך ספק אצלו, והכי קאמר לה ר' יהודה לתנא קמא, איך אתה מקל לכתחלה לכף על עקרב, הלא רבן יוחנן בן זכאי היה ספק לו בענין הנה לחיוב חטאת, ונהי דאנו סוכרין בדבר שאין נצוד פטור, אבל מקל מקום זה אסור מדרבנן:

ח *שמונה שרצים וכו'. עין במשנה ברורה שכתבתי טעם החלוק משום דנצודין לצדן עורן, הוא טעם התוספות. ויש עוד טעם אחר ברין והוא כמגן אברהם, דהשמונה שרצים אין דרכן להזיק וסתמיהו נצודין לאיזה צדן, מה שאין כן בשאר שרצים דדרכן להזיק וסתמיהו נצודין כדי שלא יזיקו, והויה מלאכה שאינה צריך לגופה ופטור. והנה לפי דבריו, אם ימצא בשאר שרצים איזה מין שאין דרכו להזיק יהיה גם כן חיב כמו בהשמונה שרצים, וכן כתב הפרי מגדים, ודע, דלדברי הר"ן יקשה קצת הא דאמר שם בגמרא קז ע"א, הצד אחד משמונה שרצים האמורים בתורה החובל בהם חיב, דברי ר' יוחנן בן נורי, ומסקנא בגמרא דצריך לומר דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלקתו נהני, הרבנן החולקין על ר' יהודה. הא גם לדברי ר' יהודה דסבירא לה דשלישה מהן אין להן עור, גם כן חיב בכל השמונה שרצים, כיון דאין דרכן להזיק מסתמא נצודין לאיזה צדן. ואולי נקט ר' יוחנן בן נורי צידה בדבריו משום דמי לדידה צידה לחבלה, אבל באמת בצידה לא פליגי, ואף הנה דחק קצת לדברי הר"ן, אבל נגד זה ניחא מאד לדבריו מה דאיתא שם בע"ב בברייתא לדברי ר' יהודה, הצד אחד משמונה שרצים האמורים בתורה החובל בהן חיב, בשרצים שיש להן עורות וכו', עין שם, הינו, דבצידה חיב בכל השמונה משעם דאין דרכן להזיק וסתמיהו נצודין לצדן, מה שאין כן לענין חבלה הוא דוקא אותן שיש להן עורות ולא כל השמונה, מה שאין כן לדברי התוספות, על כרחך גם בצידה לר' יהודה אינו חיב בכל השמונה, ואמאי קאמר מתחלה הצד אחד משמונה וכו'. **[ואנב]** אבאר מה דאיתא שם בגמרא, מאן תנא קמא ר' יהודה וכו', הא אמרנו שם לקמה, מאן תנא הצדן שלא לצדן פטור, ר' שמעון הוא, דלר' יהודה דסבירא לה מלאכה שאין צריך לגופה חיב, גם בשאר שקצים ורמשים שצדן שלא לצדן חיב, אם כן אמאי פטר ר' יהודה בשרצים שאין להם עורות לדעת התוספות בצידה, וגם אפלו לדעת הר"ן אמאי דוקא אלו השמונה, ועל כרחך דכונת הגמרא דתאי תנא סבירא לה ר' יהודה דאזיל בטר גישתא ולא ר' יהודה (מש"ס):

י *והחובל. דעת הרמב"ם, דחובל חיב משום מפרק שהוא תולדה דרש, דדמים שפמפרק מתחת העור כמפרק תבואה מקשה דמי, ואף על פי שלא יצאו לחוץ,

הלכות שבת סימן שמו

קכת. באר הגוף

(א) חיוב. ושאר שרצים (ב) אינו חיב החובל בהם, אלא אם כן יצא מהם דם, והצדן לצרף חיב, (ג) לשלא לצרף (ד) או סתם, פטור אבל אסור, (ה) ולהרמב"ם חיב: (ז) לשלא לצרף (ח) או סתם, פטור אבל אסור, (ט) פטור. דהרי מלאכה שערך רך, במהרה נצרך הדם על פי שאין שם חבורה: ט. פטור. דהרי מלאכה

שמי, ועין במגן אברהם סימן רעח מה שכתב שם, והוא הדין בקורע פליגי. ונראה לי דחובל לרפואה חיב לכלי עלמא, עין סימן שכתב, מגן אברהם: ט. שרצים. כיון שערך רך, במהרה נצרך הדם על פי שאין שם חבורה: ט. פטור. דהרי מלאכה

באר היטב

שאינה צריכה לגופה. העלה דג מן הספל של מים והניחו עד שיבש סלע בין סנפיריו, חיב משום נטילת נשמה, דשוב אינו יכול לחיות, רמב"ם, גמרא. ואם כן צריך להזהר שלא יצוה לאינו יהודי לטל דג מן החבית של מים אף על פי שירא שימות, מגן אברהם:

באור הלכה

מכל מקום נפקדו ממקום חבורם, ולפי זה בעינינו שיצא דם קשעור גרוגרת ממקום לקום לענין חיוב חטאת, כמו בדרש. גם אם חבל בשרו לאחר מיתה ויצא דם, חיב וכן כתב הפרי מגדים והוכיח זה מגמראו. ויש אומרים דחייבא דחובל הוא מחמת נטילת נשמה שבאותו מקום שחבל, כי הדם הוא הנפש, ואם כן לא בעינינו שערוא, ורב הפוסקים הסכימו לזה, הינו, רש"י בפרק אלו טרפות דף מו ונענין בפרק ח שרצים במשנה ברש"י שם, ומשמע דבחלין חור רש"י והסכים לטעם זהו, והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והמאירי וגם התוספות בפרק ח שרצים הסכימו לטעם זה עקר. ומכל מקום פקדים שחיב אף משום זובע, כגון שנוצטע העור קשעור צביעה על ידי הדם שנתקבץ תחתיו מן החבלה ויש לו איזה צרך בצביעה זו, כן הכריע הרשב"א בחדושי, ובאר בזה הירושלמי דקאמר דנצרך הדם חיב משום זובע, עין שם. ונראה דמה שכתב המגן אברהם, ונראה לי דחובל לרפואה והוא הקזת דם חיב לכלי עלמא, ורופה לומר שהוא בכלל מתקן אף להראב"ד, וגם שהוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה כיון שהוא צריך להתרפאת על ידי חבלה זו, וכמו שבאר הפרי מגדים, הינו, לשיטת רב הפוסקים דחיוב חובל הוא מפני נטילת נשמה, ועל כן לא אכפת לן כמה שדם החבלה נתן לארץ ויצא לאבוד, וכמו שחיב בשוחט משום נטילת נשמה לכלי עלמא אף שהדם יוצא לאבוד, משום שעקר כוונתו לשחטה בצואר, וזו המלאכה צריכה לה לגופה, מה שאין כן לדעת הרמב"ם דחיוב חובל אינו משום נטילת נשמה רק משום מפרק הדם ממקומו וחיוב כדש, אם כן בענינונו הוא בכלל מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאין צורך להדם, וכעין מה שכתוב בסימן של ספלה ח לענין ח חלב המצער להאשה, שמתרת להוציא בדיקה החלב על הארץ מטעם שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ששם אסורה לחלב בתוך כלי הוא גם כן משום מפרק שיהיה תולדה דדש, כדאיתא בכתובות ס, ועל כרחק כמו שכתבנו. ודע עוד, דלכאורה לפי מה דפסק המחבר לקמה דהצדן שלא לצרף פטור, אם כן על כרחק דסבירא לה מלאכה שאינה צריכה לגופה, פטור, אם כן אמאי מחיב בחובל, הא הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואפשר דסבירא לה להמחבר דסתם חבלה הוי מלאכה הצריכה לגופה, וכמו שכתב המגן אברהם בסימן רעח בשם רש"ל לחד תרומצא, עין שם. אי נמי, כיון דמניי המחבר בשצריך לדם החבלה לאיזה ענין כי היכי דלא להוי בכלל מקלקל, וכמו שכתבנו במשנה ברורה, אם כן הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה. עין בתוספות שבת ק"ו דבור המתחיל בחובל, עין שם, וכל שכן ליש מן הפוסקים שהעמקתי במשנה ברורה, והוא המאירי, בודאי הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה לסבירתו, כמו שכתב בהדיא שם, עין שם. ודע, דמה שכתבתי במשנה ברורה דכל המקלקלין וכו', הינו, אפלו אם היה מקלקל וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולמאן דפוטרי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אפלו הכי אסור יש בזה, וראיה משבט קה ע"ב בקורע על מתו, דאוקמא המגן למתניתין במת דעלמא דהוי בכלל מקלקל וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה לכלי עלמא, עין ברש"י ותוספות שם, ואפלו הכי שנה המשנה בלשון פטור דהוא אסור, ככל פטורי דמתניתין דהוא אסור, כדאמרינן בשבת קז:

(א) או סתם. לכאורה לפי מה שכתב המגן אברהם הטעם בשם הר"ן, המעין בר"ן יראה שמחלק, דבשמונה שרצים שאין דרכן להזיק, על כרחק סתמיהו נצודין לאיזה צרך, מה שאין כן בשאר, סתמיהו נצודין שלא לצרף רק כדי שלא יזיקו, והנה מלאכה שאינה צריכה לגופה, עין שם, אם כן היה צריך להיות מתר לכתחלה מטעם זה, דמניא דמה שהקל המחבר בסעיף ז לענין רמשים המזיקים, ואמאי כתב דפטור אבל אסור, ואפשר לומר דמה שכתב המחבר בסעיף ז ורמשים המזיקים, הינו, דוקא דמניא דנחשים ועקרבים שנושכתן קשה מאד, ולכך התירו חז"ל האסור דמלאכה שאינה צריכה לגופה, מה שאין כן בזה, ולא דמי לפרעוש דבסעיף ט דגם כן נשיכתו קלה אבל מקל מקום הלא עומד על בשרו ועוקצו, מה שאין כן הקא, אם לא דהשרץ רץ אחריו להזיקו, דבזה בודאי מתר לצודו ואפשר אפלו להרגו, וכדלקמן בסעיף י, ועין מה שכתבתי לקמה עוד ישוב על זה:

(ב) ולהרמב"ם חיב. לכאורה לפי מה שכתב המגן אברהם הטעם בשם הר"ן וכנ"ל קשה, אמאי כתב השלחן ערוך דלהרמב"ם חיב. הלא גם

משנה ברורה

משום דבהו יש שרצים שאין להם עור ואינו חיב עד שיצא הדם, כמו שפוסקים המחבר, אבל כל שפן דיש חיוב חבלה בבמה חיה ועוף, שפלים יש להם עור וחיב אפלו בנצרך. וכל זה מירי משצריך לדם החבלה לכלבו או לאיזה ענין, או לבשר שנצרך בו הדם להאכיל לכלבו עם דמו, דאי לאו הכי הוא בכלל מקלקל ופטור. ויש מן הפוסקים שפוטריין דלפיכך חיב בנצרך הדם, דאין זה בכלל קלקול אלא תקוין, שדרף העולם להפכותם כדי להחלישם שיהא נוח להכבש. ואם עשה חבלה באדם דרך נקמה, או בבמה חיה ועוף של חברו באפן זה, ויצא הדם או נצרך, דעת הרמב"ם שחיב בזה בכל גווי, כי אינו בכלל מקלקל, והטעם, מפני שמישכ את דעתו בדבר זה וניוח יצרו, והואיל וחקתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחיב, והוא הדין בקורע בחמתו, והראב"ד פטור, עין שם. ולכלי עלמא אסור יש בזה, דכל המקלקלין בכל מלאכות שבת, אף שפטורין מחטאת מפל מקום אסורין. ועל כן יזהר מאד שלא להכות שום חי בשבת הפאה שיכול לבא לידי חבורה, כי על כל פנים אסור יש בדבר לכלי עלמא, והעולם נכשלין בזה. וכן אסור לחך שחין, שעל ידי החפוף מוציא דם שנבלע בכשרו, ואם כן עושה חבורה ומגן אברהם בסימן שכתב סעיף קטן לג. ואם הוא מקיז דם לאדם לרפואה כשאין בו סכנה או בבמה, חיב לכלי עלמא, דהוא בכלל מתקן, וגם הוא מלאכה הצריכה לגופה דהא רופה עמה בחבלה זו כדי להתרפאת. ולפי זה, הוצאת השן היא מלאכה דאורייתא, דהוא בכלל חובל לרפואה וכן פתב מגן אברהם בסימן שכתב סעיף קטן ג והפרי מגדים והחיי אדם, ועין בבאור הלכה (אות ב). ובמאמר מרדכי משמע דהוצאת השן רק אסור יש בו ולא חיוב חטאת, דחבלת הדם הנעשה על ידי זה אין צריך לגופה, וכן משמע מהגר"ן: (א) חיב. דנצרך הינו, שנאסף ונקבץ במקום אחד ושוב אינו חוזר ונבלע בהכשר, ועל כן חיב משום נטילת נשמה שבאותו מקום, כי הדם הוא הנפש, וכנ"ל: (ב) אינו חיב. הטעם, דדקימא לן חבורה החוזרת לא שמה חבורה, ועל כן שאר שרצים שערך רך ממש ככשר, במהרה נצרך בו הדם וישוב אחר כך לקדמותו, לפיכך אינו חיב עד שיצא דם, מה שאין כן שמונה שרצים שאין עורן רך, אין נצרך בו הדם עד שנתהוה חבורה גמורה שאין חוזרת לקדמותו, ויש לחיבו אף בנצרך משום נטילת נשמה שבאותו מקום: (ג) שלא לצרף. כגון לשחוק וכהאי גוונא, ופטור משום דהוה לה מלאכה שאינה צריכה לגופה. הצד דגים מן הנהר, אפלו נתנו תכף בתוך ספל של מים שלא ימות, חיב משום צידה, ואם הניחו עד שמת, חיב גם משום נטילת נשמה, ולא דוקא מת, אלא אפלו אם הניחו עד שיבש כרחב סלע בין סנפיריו ועדין הוא מפרסם והחזירו בתוך המים, חיב גם כן משום נטילת נשמה, דשוב אינו יכול לחיות ונאמרינן בגמרא, דלאו דוקא יבש ממש, אלא קשזב ריר ממש ונמשך האצבע שם כשפניחו עליו. ואם כן צריך להזהר שלא יצוה לאינו יהודי לטל דג מן החבית של מים ולהניחו ביבשה, אף על פי שירא שמא ימות ויפסדו המים, דלא מקלינן אסור דאורייתא על ידי אינו יהודי במקום הפסד, אם לא שיצוהו לתן אותו חכף בתוך ברובה אחרת של מים, וטלטול בעלי חיים שהוא אסור דרבנן

שער הציון

ג. ויש שכתב קו ע"ב: נא. פרוש המשנה להרמב"ם, וכן משמע מרש"י שם דבור המתחיל מנין, וזהו פונת המגן אברהם ודבור המתחיל ושאר, וסבית יוסף והט"ו העתיקו פרוש הר"ן ופרי מגדים: נב. וזהו גם כן בכלל שלא לצרף, כן מוכח מהרמב"ם: נג. מאירי. ואם העלה אותו מן הספל של מים שהוא נצוד ועומד שם והניחו עד שנתבש סלע, חיב משום נטילת נשמה לכו ונקמו וכפירוש רש"י שם. עין שם: נד. שם. ופלא על הרמב"ם שהשמיט ממקרא זה: נה. מגן אברהם: נו. כן מצדד הפרי מגדים וכן בנושמת אדם, עין שם:

מד. כן מוכח בשפת דף קח: מה. כן כתב הרמב"ם שפסק כר' יוחנן לגבי ר' אבהו תלמידו: מו. פרי מגדים: מז. המאירי בשבת קז: מח. ולענין אי חבלה הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה, עין בבאור הלכה (אות יח). וקורע בחמתו, אפלו לדעת הרמב"ם דהוא מתקן, תלוי זה בדין מלאכה שאינה צריכה לגופה אם חיב או פטור, והרמב"ם לשיטתו דסבירא לה מלאכה שאינה צריכה לגופה, חיב: מט. שאפלו במפסיד מקרא שהתירו חז"ל משום צערא, אפלו הכי הזהיר המגן אברהם בסימן שכתב סעיף קטן לב שיראה שלא יביא לידי חבורה, וכל שפן בענינו: